

Mieczysław Różański,
prof. ucz. dr hab.,
Uniwersytet Warmińsko-Mazurskie w Olsztynie (Poland)

Szymon Kaczmarczyk,
Student, Uniwersytet Warmińsko-
Mazurski w Olsztynie (Poland)

KTO MOŻE BYĆ DZIENNIKARZEM W ŚWIETLE POLSKIEGO PRAWA?

Przekazywanie informacji, czyli komunikacja jest jednym z podstawowych wartości, które służą w porozumiewaniu się ludzi ze sobą oraz w poznaniu otaczającego świata. Dziennikarz pomaga w zrozumieniu i rozeznawaniu zjawisk, które dzieją się na świecie. Jego zadaniem jest dążenie do pokazywania prawdy. Osoba będąca dziennikarzem powinna w swoich działaniach kierować się obiektywizmem i rzetelnością w przekazywanych informacjach w oparciu o zasady moralności i etyki. Wskazane wyżej determinanty powodują, że w opinii społecznej jest to zawód zaufania społecznego. Artykuł ma przedstawić, kto może w Polsce wykonywać zawód dziennikarza w oparciu o przepisy obowiązującego prawa i czy faktycznie jest to zawód zaufania społecznego.

Obowiązująca w Rzeczypospolitej Polskiej konstytucja zawiera zasadę demokratycznego państwa prawnego, która stanowi, że państwo stoi na straży zasad wielu wolności, a zasady sprawiedliwości społecznej muszą je urzeczywistniać [1].

Słownik języka polskiego PAN zawiera dwa znaczenia pojęcia dziennikarz. Pierwsze używane obecnie - dziennikarz to: „osoba pisująca zawodowo artykuły do dzienników; współpracownik redakcji pisma periodycznego” i drugie używane w czasach dawniejszych: „urzędnik biurowy zapisujący korespondencję w dzienniku” [5]. Wskazane popularne rozumienie pojęcia dziennikarz, pomijając znaczenie archaiczne tego wyrazu, wskazuje na najbardziej podstawowe elementy funkcjonalne pracy dziennikarskiej jakimi są: pisanie artykułów do prasy lub współpraca z redakcją pisma periodycznego lub redakcją radiowa, telewizyjną. Jednocześnie należy wskazać,

że dziennikarz ma zobowiązania wynikające ze współpracy, czyli powinien realizować zadania nałożone przez redakcję.

Definicja legalna pojęcia dziennikarz w prawie polskim, zawarta jest w ustawie z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (PrPras) [2]. Znajduje się ona w art. 7 ust. 2 pkt 5 PrPras „dziennikarzem jest osoba zajmująca się redagowaniem, tworzeniem lub przygotowywaniem materiałów prasowych, pozostająca w stosunku pracy z redakcją albo zajmująca się taką działalnością na rzecz i z upoważnienia redakcji”. Definicja ta zawiera tylko określenia funkcjonalne, wskazujące na zadania ma wykonywać dziennikarz oraz relacje jakie go łączą z redakcją, a nie kto może nim zostać i jakie ma wypełniać warunki.

Dokonując analizy tej definicji należy wskazać, co znaczą poszczególne zadania stawiane dziennikarzowi. Pierwsze zadanie - *redagować* - określane jest jako: "1. opracowywać stylistycznie i treściowo tekst własny; sprawdzać i poprawiać tekst, przygotowując go do druku; 2. kierować redakcją pisma, nadawać mu kierunek, ponosząc odpowiedzialność za jego formę" [5]. Natomiast Słownik współczesnego języka polskiego wskazują, że słowo to oznacza: "1. opracowywać pod względem treściowym i stylistycznym tekst własny lub obcy jakiegoś utworu książki czasopisma itp.; także: sprawdzać i poprawiać tekst przygotowany do druku; 2. kierować redakcją jakiegoś czasopisma lub dzieła zbiorowego itp. decydować o jego treści i formie"[6].

Drugie pojęcie - *tworzenie* - oznacza „1. być sprawcą przed autorem rzeczy, której przedtem nie było; powodować powstanie czego; 2. Komponować, pisać, układać (utwór muzyczny lub dzieło literackie); 3. ustanawiać, organizować, konstituować; 4. mieć postać czego przez nie jaki charakter kształt składać się na co, stanowić coś” [5], a Słownik współczesnego języka polskiego posiada dla tego słowa dwa kręgi znaczeniowe; "I. opracować coś co do tej pory nie istniało; ustanawiać, konstituować powołać do życia; 2. formować coś sprawiać, że coś zaczyna istnieć, stawiać się sprawcą czegoś”; "II – 1. pracować nad dziełem sztuki; pisać, komponować, malować, rzeźbić; 2. być uformowanym coś stanowić coś składać się na coś" [6].

Trzecie z zadań – *przygotowanie* - oznacza "1. zrobić, żeby coś było gotowe na czas, na pewien termin przysposobić, przyrządzić, zorganizować zawczasu; 2.

uprzedzić kogo o czym, zwłaszcza o czymś nie pomyślnym; 3. usprawiedliwić kogo w jakimś zakresie, przysposobić (np. do egzaminu)”[5]. Słownik współczesnego języka polskiego definiuje je jako: "1. robić coś tak, aby było gotowe na określony czas; 2. spodziewając się, że kogoś spotka coś złego powoli osłaniać go z tą myślą, nastawiać na przyszłe zdarzenia, uprzedzać o tym co ma nastąpić; 3 powodować, że ktoś nabiera doświadczenia, nabywa wiedzy w danej dziedzinie, przysposobić kogoś do jakiegoś działania przez ćwiczenia, naukę, pracę" [6].

Wskazane powyżej czynności - zadania stawiane przed dziennikarzem - odnoszą się do pojęcia *materiały prasowe*, czyli osoba wykonująca te czynności ma doprowadzić do powstania tych materiałów, czyli najpierw powinien dokonać przeglądu wydarzeń, faktów, które zamierza opisać w swoim materiale prasowym.

Ustawodawca przedstawił definicję dziennikarza, którą można zinterpretować na dwa sposoby: „pierwsza obejmuje osoby zajmujące się redagowaniem, tworzeniem lub przygotowywaniem materiałów prasowych, pozostająca z redakcją w stosunku pracy, natomiast druga obejmuje osoby zajmujące się redagowaniem, tworzeniem lub przygotowywaniem materiałów prasowych na rzecz i z upoważnienia redakcji. W odniesieniu do pojęcia dziennikarza w pierwszym znaczeniu, chodzi o osoby trwale związane z redakcją, będące pracownikami etatowymi redakcji. W drugim przypadku chodzi o osoby współpracujące z redakcją na podstawie umowy innej niż umowa o pracę – z reguły umowy zlecenia lub umowy o dzieło, czy jakiegokolwiek innej umowy zobowiązującej” [3]. Natomiast B. Michalski wspomina o trzecim przypadku nie ujętym w ustawie: „W pierwszym wypadku o uznaniu za dziennikarza decyduje umowa o pracę, w drugim natomiast udokumentowana (legitymacja, zaświadczenie) nieetatowa współpraca z redakcją. Istnieje jeszcze trzecia grupa niewymieniana wprawdzie w art. 7 ust. 2 pkt 5 PrPras, a mianowicie autorzy publikowanych materiałów dziennikarskich, niemający stałego związku z redakcją, który nadawałby im status dziennikarzy nieetatowych. Osoby te, mimo iż nie są w świetle prawa dziennikarzami, dostarczają jednak do publikacji materiały prasowe, dlatego też redakcja, przyjmując od nich materiał, powinna zażądać co najmniej oświadczenia, że autor działał zgodnie z zasadami obowiązującymi dziennikarzy”[4,8]. Interpretując te

dwa poglądy naukowców zajmujących się zagadnieniem pojęcia dziennikarza można postawić tezę, iż dziennikarzem w Polsce może być każdy obywatel posiadający zdolność do czynności prawnych, który ma czynne powiązanie z redakcją. Jest to dość kontrowersyjna teza, aczkolwiek bardzo prawdopodobna. Jako przykład można podać studenta, który sporządza tekst artykułu do gazetki uniwersyteckiej. Teoretycznie jest dziennikarzem, jeśli gazetka nosi znamiona prasy na gruncie prawa prasowego. Można powiedzieć, że to dość odważne stwierdzenie, ale zgodne z prawem. Osoba ta zajmuje się tworzeniem materiałów prasowych, ale na rzecz i z upoważnienia redakcji.

Nie jest jasno sprecyzowane co oznacza „na rzecz i z upoważnienia redakcji”. O ile działanie „z upoważnienia” wymaga zgody organu przewodniego, o tyle „na rzecz” to pojęcie bardzo szerokie [7].

Przedstawiona definicja zawodu dziennikarza wskazuje na rozbieżność pomiędzy oczekiwaniem społecznym, aby dziennikarz miał wysokie standardy etyczno-moralne i dążył do przekazywania prawdy poprzez obiektywizm i rzetelność redagowanych informacji, a definicją legalną definicją, która nie zawiera żadnych nakazów etyczno-moralnych i ograniczeń prawnych. Wskazuje tylko na relację dziennikarza z redakcją, dlatego też trudno nazwać zawód dziennikarza zawodem wolnym, który jest w stanie działać samodzielnie, niezależnie o redakcji.

Bibliografia

- [1] Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.
- [2] Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. Prawo prasowe, tj. Dz. U. z 2018 r. poz. 1914.
- [3] Lis W., *Rozdział I Determinanty działalności dziennikarza* [w:] *Status prawny dziennikarza*, red. W. Lis, Warszawa 2014.
- [4] Michalski B., *Podstawowe problemy prawa prasowego*, Warszawa 1998.
- [5] Słownik języka polskiego PAN, red. W. Doroszewski, t. 1-7, Warszawa 1965.
- [6] Słownik współczesnego języka polskiego, t. 1, Warszawa 1998, s. 219.
- [7] Sobczak J., *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2008.
- [8] Szot L., *Wolność dziennikarzy w polskim systemie prawnym*, Wrocław 2003.